

Názory na vývoj života

Neměnnost přírody

"Příroda je dílem stvořitele a od svého stvoření se vůbec nezměnila."

- názor převládal prakticky až do konce 18. století (vývoj druhů není pozorovatelný během lidského života)
  - známým zastáncem byl např. **Carl Linné** (1707–1778), autor prvního systému živé přírody
-

Teorie diskontinuálního vývoje ("teorie kataklyzmat")

"Jednotlivé druhy organismů jsou dílem stvořitele a od svého stvoření se vyvíjejí zcela odděleně (diskontinuálně). Zpočátku jich na Zemi žilo mnohem více než dnes; mnohé z nich (např. trilobiti nebo dinosauři) vyhynuli během přírodních katastrof ("kataklyzmat")."

- teorie vznikla jako reakce na objev prvních paleontologických nálezů (druhy, které existovaly v minulosti, ale neexistují dnes).
  - respektuje proměnlivost druhů (např. šlechtění zvířat člověkem)
  - typickým "kataklyzmatem" je biblická potopa
  - formuloval **Georges Cuvier** (1769–1832, zakladatel paleontologie a srovnávací zoologie)
  - dalšími známými zastánci např. **Louis Agassiz** (1807–1873, slavný paleontolog, objevitel doby ledové) a **Richard Owen** (1804–1892, pojmenoval a popsal dinosauře)
  - teorie je kreacionisty uznávána dodnes (včetně zastánců tzv. Teorie inteligentního designu)
-

První evoluční teorie

"Život se vyvinul ze společného předka a postupně se zdokonaluje díky vrozené schopnosti".

- teorie vznikly pod vlivem osvícenství, názory se objevují v 18. a počátkem 19. století
- snaha vysvětlit očividnou podobnost organismů vývojovou příbuzností
- Bůh hraje roli nanejvýš jen jako prvotní hybatel (nebo vůbec žádnou – ateismus)

Vitalismus

- typická ukázka prvních evolučních teorií
  - zdrojem a hybatelem je *vis vitalis* ("životní síla"), rozlišující "živou hmotu" od "neživé" (vitalisté striktně oddělovali organické a anorganické látky)
  - organismy se díky životní síle přirozeně zdokonalují a přizpůsobují novým podmínkám, některé vymírají
  - nepopisuje mechanismy vývoje, pouze naznačuje jeho průběh
  - např. **Paul-Joseph Barthez** (1734–1806) a **Johann Friedrich Blumenbach** (1752–1840)
  - teorie o "živých" a "neživých" látkách byla vyvrácena umělou syntézou organických látek (1828, syntéza močoviny)
  - v přírodních vědách byl vitalismus překonán, ve filosofii přetrvával do 20. století
-

Lamarckova evoluční teorie

"Všechny organismy mají vrozenou schopnost vývoje a zdokonalování od jednodušších forem ke složitějším. Cílem této schopnosti je co nejlepší adaptace na podmínky prostředí. Znak, který vznikl adaptací na podmínky prostředí, se přenáší z rodičů na potomky."

- roku 1807 formuloval **Jean-Baptiste de Lamarck** (1744–1829, poprvé použil termíny "bezobratlí" a "biologie")
- ač sám Lamarck vitalismus odmítal, jeho předpoklad "vrozené schopnosti vývoje" je vlastně jen jakousi obdobou "životní síly"
- slovy dnešní genetiky lamarckismus tvrdí, že **změny fenotypu** (změny vnějších znaků) **jsou dědičné** (zapisují se do DNA)

Přestože hlavní předpoklad lamarckismu (dědičnost získaných vlastností) je v příkrém rozporu s Darwinovou evoluční teorií a hlavně s poznatky genetiky, měl tento názor vždy mnoho zastánců a má je dodnes.

Neolamarckismus ve 20. století:

"Lysenkismus": Vysoce odolné a výnosné plodiny či hospodářská zvířata lze údajně vyšlechtit pěstováním v drsných podmínkách; oficiální doktrína sovětské biologie (mylně označovaná jako "darwinismus"), odmítala genetiku, přetrvávala až do 50. let 20. století (po roce 1948 nepříznivě poznamenala i naši vědu).

Formuloval **Trofim Denisovič Lysenko** (1898–1976) – sovětský agronom, zneužil výsledky ruského šlechtitele **I. V. Mičurina**, v období stalinismu zcela ovládl sovětskou biologii, dosáhl umlčení vědeckých oponentů

Darwinova evoluční teorie

Charles Darwin (1809–1882)

- syn lékaře a vnuk botanika, vystudoval teologii
- silně ovlivněn **Lamarckem** a **T. R. Malthusem** ("Esej o principu populace" z roku 1798 popisuje rozpor mezi rychlým růstem lidské populace a pomalým růstem zdrojů, jehož logickým řešením jsou války, epidemie a soupeření, v němž přežijí ti "schopnější")
- 1831 až 1836 cesta kolem světa na lodi **Beagle** (poznání rozmanitosti života, na Galapágách pozoroval vznik nových druhů)
- 1859 – stěžejní dílo "**O vzniku druhů**"
- 1871 – "**O původu člověka a pohlavním výběru**" (doplnění evoluční teorie o nový mechanismus a aplikace i na vývoj člověka)

Východiska Darwinovy teorie

- velké stáří Země (větší než "biblických" 6 tisíc let)
- druhy jsou proměnlivé, potomci téhož rodičovského páru se navzájem liší drobnými odchylkami (způsobeno mutacemi a novými kombinacemi genů při pohlavním rozmnožování – to ovšem Darwin tehdy nemohl vědět)
- rodí se více potomků, než se může v daném prostředí uživit

Darwinova teorie přírodního výběru

"Podstatou evoluce je přírodní výběr vhodných odchylek"

Z potomstva, které se navzájem liší, nejděle přežijí a mají nejvíce potomků ti, kteří mají "nejlepší" odchylky, tedy nejvhodnější adaptace. Potomci těchto úspěšných jedinců se zase navzájem liší, a z nich jsou opět "vybráni" ti s nejvhodnějšími odchylkami. Tak se postupně v každé další generaci potomstvo čím dál lépe přizpůsobuje danému prostředí.

Darwinova teorie pohlavního výběru

"Znaky, jejichž vznik nelze vysvětlit přírodním výběrem (například různé ozdoby), lze vysvětlit teorií pohlavního výběru, kdy si jedinci (hlavně samice) vybírají k rozmnožování partnery, kteří působí nejvíce životaschopným dojmem."

Typickým příkladem pohlavního výběru jsou výrazné ozdoby samců, které jsou pro holé přežití (například při ochraně před predátory) výrazným handicapem. Samec s nejvíce vyvinutou "ozdobou", který se uchází se o přízeň samice, je samicí upřednostněn, neboť musí být dostatečně kvalitní a životaschopný, když se i s takovým handicapem dožil dospělosti. Samice tedy právem předpokládá, že potomstvu předá velmi kvalitní geny.

Spolupracovníci a podporovatelé Charlese Darwina

Alfred Russel Wallace (1823–1913)

1858 – publikoval esej "O tendenci variet nekonečně se odchylovat", v níž dříve než Darwin popsal princip přírodního výběru, poté s Darwinem intenzivně spolupracoval a uznával jeho autoritu, vysvětlil podstatu výstražného zbarvení (varování predátorů před jedovatou kořistí) dříve než Darwin naznačil vývoj člověka

Ernst Haeckel (1834–1919)

obhájce Darwina, aplikoval Darwinovu teorii do podoby "vývojových stromů života", zakladatel vědního oboru ekologie, otročkou aplikací darwinismu docházel k velmi **rasistickým závěrům** (tzv. "sociální darwinismus" ap.) autor tzv. **biogenetického zákona**:

"Ontogeneze je zkráceným opakováním fylogeneze"

V Haeckelově pojetí si každý organismus v průběhu vývoje projde podobnou cestou, jakou prošel celý druh v průběhu evoluce (časná stadia embryí všech obratlovců jsou si velmi podobná).

V dnešním pojetí lze "zákon" interpretovat tak, že v průběhu ontogeneze se nejdříve objevují vývojově starší znaky

(u člověka např. chorda) a poté znaky mladší (páteř → končetiny → znaky savců → znaky primátů → znaky člověka).

Evoluční teorie a její vývoj ve 20. století

Mutační teorie (počátek 20. století)

"Základem evoluce jsou mutace. Jsou-li výhodné, rychle se rozšíří."

- formuloval **Hugo de Vries** (1848–1905), spolupracovali **August Weismann** (1834 – 1914) a **Thomas Morgan** (1866 –1945) a další
- reakce na rozvoj genetiky na přelomu 19. a 20. století (znovu objeveno dílo J. Mendela, pochopení role chromozomů, objev genů a jejich forem – alel, objev mutací)
- teorie není v zásadě chybná, ovšem redukuje evoluci jen na sumu mutací a pomíjí další faktory (přírodní výběr ap.)

Neodarwinismus = Nová syntéza (od 30. let 20. století do současnosti)

= syntéza Darwinovy teorie, molekulární genetiky, populační genetiky a ekologie

- základy položil genetik **August Weismann** (1834–1914)
- hlavní rozvoj od 30. let 20. století do současnosti
- příčinou variability potomstva jsou mutace, ale i také kombinace rodičovských genů
- sleduje především vývoj **populací**, nikoliv pouhých jedinců
- nové druhy nejčastěji vznikají izolací části populace v nových podmínkách
- popisuje a matematicky hodnotí **různé formy forem selekce** (přírodního výběru) v populaci v závislosti na ekologických faktorech

Usměrňující selekce:

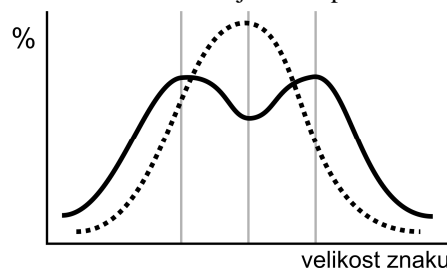
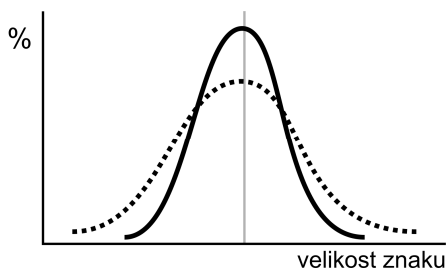
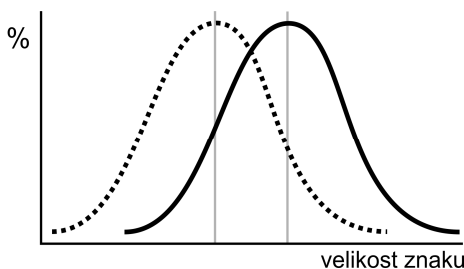
Prostředí jednostranně zvýhodňuje určitý extrém znaku, průměrná hodnota znaku se "posouvá" jedním směrem (např. prodlužuje se srst, zvyšuje se objem mozku...)

Stabilizující selekce:

Prostředí zvýhodňuje nositele průměrných znaků a znevýhodňuje extrémy. Tento typ většinou následuje po usměrňující selekci a bývá dokladem stabilních podmínek.

Disruptivní selekce:

Prostředí znevýhodňuje nositele průměrných znaků a zvýhodňuje extrémy. Původní Gaussova křivka se postupně mění na křivku dvě. Konečným výsledkem může být rozdělení populace na dva různé druhy. Tento typ selekce je v přírodě vzácný, je však možným vysvětlením vzniku dvou druhů z jednoho předka.

Alternativní názorové proudy neodarwinismu (od 80. let 20. stol. do současnosti)

Teorie přerušovaných rovnováh

Stephen Jay Gould (1941–2002)

- evoluce není plynulá, vykazuje období bouřlivého vývoje (např. "kambrijská exploze") a období relativního klidu
- v organismech se postupně nahromadí drobné nepozorovatelné změny (mutace, vznik nových enzymů ap.), které v určitých obdobích "vyhřeznou na povrch" a vyvolají náhlý skokový vznik nových forem života
- odmítá ideální "Haeckelovské" stromy života a snaží se vysvětlit neexistenci některých "chybějících článků" ve fosiliích

Teorie sobeckého genu

Richard Dawkins (*1941)

- základní jednotkou evoluce je gen (a jeho formy = alely), který se snaží přežít a co nejvíce se rozšířit prostřednictvím svých nositelů
- organismy jsou tedy jen pouhou "schránkou pro geny"
- zavedl pojem "mem" jako nehmotnou formu informace, která se šíří podobně jako geny prostřednictvím vhodných "přenašečů" (snaha vysvětlit "evoluční" úspěšnost náboženství a různých fám či "evolučně nevýhodných" postojů typu altruismus), dnes teorie memů vnímána spíše jako jistá forma "vědecké poezie" či metafora, nikoliv jako seriózní vědecká teorie
- ostře ateistické názory, náboženství vnímá jako "parazitický mem"

"Teorie inteligentního designu" a kritika evoluce

Základní teze: *Mnohé projevy života nelze vysvětlit neřízenými procesy, mají svou "inteligentní příčinu", při jejich vzniku fungoval "inteligentní designér" či "inteligentní plán".*

Teorie vznikla v 90. letech 20. století v USA jako reakce na zákaz výuky kreacionismu (coby náboženské teorie) na školách. Později však i tato teorie byla označena za "skryté náboženství" a ani v USA, ani v EU se nesmí vyučovat.

Argumenty proti evoluční teorii

- **Přírodní výtvoři jsou tak dokonalé, že nemohly vzniknout náhodou.**
  - nápadné podobnosti lidských výtvořů a "náhodných" výtvořů přírody
  - doklady "naprosto dokonalých" strojů v přírodě
- **Darwinisté se podpouštějí podvodů a manipulací.**
  - zfalšované paleontologické nálezy
  - neplatné údajné "mezičlánky" a "vývojové linie"
  - zmanipulované Haeckelovy ilustrace
- **Proti darwinismu vystupuje spousta renomovaných vědců.**
- **Datování v milionech let je chybné, Země je stará jen pár tisíc let. Geologické vrstvy jsou jen naplaveniny při potopě světa.**
  - lidské pozůstatky v horninách z dob, kdy se lidé neměli vyskytovat (údajné stopy či lidské artefakty staré přes 1000 milionů let)
  - tzv. polystratové kmeny - zkamenělé stromy, jež jdou napříč vrstvami
- **Lidé žili na Zemi od samého počátku, takže se mohli setkávat třeba s trilobity nebo dinosaury.**
  - lidské stopy ve společnosti stop dávných tvorů
  - vyobrazení pravěkých zvířat, které lidé "nemohli" znát

Námítky vůči "Teorii inteligentního designu" z pohledu zastánců evoluce

- Teorie je **nevědecká**, neboť není testovatelná (ani ověřitelná, ani vyvratitelná) vědeckými metodami. Jde jen o jednu z forem kreacionismu. ("Inteligentní designér" = stvořitel.)
- Fakt, že v běžné životní praxi "náhodný zásah" (např. úder do televizoru) vede zpravidla k porušení funkce (nikoliv k jejímu vylepšení), není důkazem, že tomu tak musí být vždy.
- Fakt, že se jev X (např. stavba oka) nápadně podobá jevu Y (např. fotoaparátu) ještě není důkazem, že obě struktury musely vzniknout podobně (na základě promyšleného "plánu konstruktéra").
- Fakt, že někteří zastánci evoluce používali nesprávné či demagogické argumenty nebo podvrhy není vyvrácením teorie.
- Fakt, že nebyly nalezeny některé "chybějící články" ještě neznamená, že nemohly existovat. (přechodné formy byly zpravidla "měkké", takže se obtížně dochovaly zkameněliny).
- Fakt, že se proti evoluci (nebo jejím částem) staví některé "vyhlášené autority", není důkaz.
- Většina dokladů existence člověka v době trilobitů či dinosaurů byla identifikována buď jako náhodné geologické tvary, stopy jiných tvorů nebo jako falsifikáty.